

ADIKTOLÓGIA V ZÁUJME OŠETROVATEĽSTVA

RESTRICTION OF NURSING IN ADDICTOLOGY

Terézia Fertaľová¹, Iveta Ondriová¹, Lívia Hadašová¹

Abstrakt

Východiska: Práca sestry v adiktológii má svoje limity a špecifiká, no je rovnako významná a prínosná ako v ostatných medicínskych odboroch. Závislosť negatívne ovplyvňuje kvalitu života pacienta a jeho rodiny, zvyšuje morbiditu, mortalitu a spolu s nezamestnanosťou, násilím a kriminálnou činnosťou predstavuje aj vážny celospoločenský problém.

Ciel: Cieľom našej štúdie bolo zistiť, analyzovať a zhodnotiť záujem študentov bakalárskeho študijného programu ošetrovateľstvo, pracovať v odbore medicíny drogových závislostí.

Súbor a metodika: Štúdie sa zúčastnilo 76 študentov v bakalárskom študijnom programe ošetrovateľstvo na Fakulte zdravotníckych odborov Prešovskej univerzity v Prešove. Na empirický zber kvantitatívnych údajov sme použili dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý pozostával z 18 položiek. Získané údaje sme vyhodnotili metódou opisnej štatistiky.

Výsledky a diskusia: Zistili sme, že respondenti nemajú dostatočné vedomosti o prevencii drogových závislostí, ktoré sú v kompetencii sestry. Menej ako jedna tretina dotazovaných má záujem pracovať v medicíne drogových závislostí, avšak majú záujem realizovať klinické cvičenia v odbore psychiatria.

Záver: V pregraduálnom vzdelávaní sestier je potrebné posilniť učebné osnovy v problematike drogových závislostí, hlbšie priblížiť študentom náplň práce sestry v adiktológii a prispieť k jeho atraktivite, vzhľadom na prevalenciu drogových závislostí v populácii a mieru preventability.

Kľúčové slová

adiktológia, sestra, závislosť, vzdelávanie, prevencia

Abstract

Introduction: The work of an addictology nurse has its limits and specifics, but it is as significant and beneficial as nursing in other medical fields. Addiction negatively affects the quality of life of the patient and their family, increases morbidity, mortality and,

¹ Katedra ošetrovateľstva, Fakulta zdravotníckych odborov, Prešovská univerzita v Prešove

together with unemployment, violence and criminal activity, also poses a serious social problem.

Aim: The aim of our study was to discover, analyse and evaluate the interest in working in the field of drug addiction medicine among students on the Bachelor's programme in nursing.

Set and methodology: The study involved 76 students in the Bachelor's programme in nursing at the Faculty of Health Sciences of the Prešov University in Prešov. For the empirical collection of quantitative data, we used a questionnaire of our own design, which consisted of 18 items. We evaluated the data obtained using the descriptive statistics method.

Results and discussion: We found that respondents do not have sufficient knowledge about the prevention of drug addictions that are the responsibility of the nurse. Less than one-third of those in question are interested in working in drug addiction medicine, however they are interested in conducting clinical exercises in psychiatry.

Conclusion: In the undergraduate education of nurses, it is necessary to strengthen the curriculum on drug addiction, to bring students closer to the job of an addictology nurse and to contribute to its attractiveness, given the prevalence of drug addictions in the population and the degree of preventability.

Keywords

addictology, nurse, dependence, education, prevention

ÚVOD

Závislosť od alkoholu a psychoaktívnych látok predstavuje vážny medicínsky problém. Konzumácia alkoholu patrí k štyrom najčastejším preventabilným činiteľom, ktoré zhoršujú zdravie a skracujú dĺžku života. Škody spôsobené nadužívaním alkoholu predstavujú celosvetovo viac ako 1 % HDP. Na liečbu a prevenciu sa v Európskej únii vynakladajú prostriedky vo výške iba asi 4 % z tohto objemu. Prostriedky vložené do prevencie a liečby majú vysokú ekonomickú návratnosť (Turček et al., 2021).

Psychiatria a medicína drogových závislostí majú za cieľ prevenciu, liečbu závislostí, zmenu doterajšieho života s cieľom vylúčiť užívanie návykových látok.

„Adiktológia je transdisplínárny odbor, ktorý sa zameriava na prevenciu, liečbu a výskum užívania návykových látok a iných foriem potencionálne závislostného správania, ich dopadov na jedinca a na spoločnosť a na sociálnu reintegráciu osôb, ktoré v dôsledku takýchto foriem správania postrádajú“ (Kalina et al., 2015, s. 27).

„Jadrom odboru je integrovaný, bio-psycho-sociálny model závislosti a liečby podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (ďalej WHO), súčasne však odbor k štúdiu špecifických foriem ľudského správania s potencionálnym vytvorením závislosti využíva širšie výkladové rámce kultúrnych, historických, sociálnych, ekonomických, environmentálnych a štrukturálnych podmienok a faktorov, ktoré ovplyvňujú správanie človeka“ (Kalina et al., 2015, s. 27).

Odbor adiktológie vznikol v dôsledku postupne narastajúceho prepojovania nových poznatkov o príčinách a rozvoji závislostného správania z odboru medicíny, psychológie, sociológie a sociálnej práce. Odbor reflektuje poznatky z iných vedeckých disciplín, ako je ekonomika, právo, pedagogika, politológia, kriminológia, religionistika, kultúrna a sociálna antropológia (Kalina, 2008). Termín transdisciplinárny alebo inak nazývaný medziprofesný znamená, že odborovo svojej podstate spája dohromady viac rôznych odvetví. V odbore adiktológie je to konkrétne medicína, čo je dané históriou a zároveň tým, že sa pacienti vyskytujú v častokrát v nebezpečných a život ohrozujúcich situáciách, ktoré musí byť schopný adiktológ riešiť. Pacientove problémy vznikli v súvislosti s užívaním drog. Na odbor sa teda primárne pozerá ako na zdravotnícky, nemení to však nič na nezastupiteľné miesto ďalších odborov, ktoré sa na adiktológii spolupodieľajú (Miovský, 2007). Sklenár (2013) dopĺňa, že odbor adiktológie zoskupuje rôzne disciplíny a zastrešuje rôzne odbornosti (lekári, nelekári – adiktológovia, sestry, klinickí psychológovia, sociálni pracovníci a podobne. Adiktológia sa tiež snaží prísť na to, aké sú príčiny vzniku závislosti- či už ide o závislosť od návykových látok, alkoholu, tabaku alebo hracích automatov (Fertaľová, 2017). Závislosť sa v adiktológii označuje predovšetkým závislosť na psychoaktívnych látkach alebo na procesoch. Návykový potenciál látky má výraz v rýchlosti rozvoja závislosti a v dosiahnutí jej stupňa (Kalina et al., 2015). Podstatou tohto odboru je priniesť spoločnosti dôležité vedecké informácie a pomocou evidence-based, prevencie, liečby, znižovania škôd v súvislosti s užívaním návykových látok, prispieť k rozvoju duševného zdravia a taktiež fyzického zdravia populácie (Šťastná, 2013). Sestra má v medicíne drogových závislostí svoju vymedzenú pozíciu. Kompetencie definuje Vyhláška MZ SR č.95/2018 Z.z. ktorou sa určuje rozsah ošetrovateľskej praxe poskytovanej sestrou samostatne, samostatne na základe indikácie lekára a v spolupráci s lekárom a rozsah praxe pôrodnej asistencie poskytovanej pôrodnou asistentkou samostatne, samostatne na základe indikácie lekára a v spolupráci s lekárom. Sestra realizuje ošetrovateľské postupy, podáva farmakoterapiu, odoberá biologický materiál na toxikologické a virologické vyšetrenie, venuje sa psychorehabilitačnej činnosti, komunitnej činnosti. Sestra špecialistka v odbore psychiatria detekuje alkohol v dychu, využíva psychiatrický skrining a poradenstvo, vedie motivačný rozhovor, integruje pacienta do spoločnosti, poskytuje psychoterapiu pod vedením psychiatra alebo klinického psychológa a po absolvovaní výcviku v psychoterapii aj samostatne (Turček et al., 2021, Okruhlica et al., 2020).

Sestra, aby mohla realizovať uvedené činnosti, potrebuje sa ďalej vzdelávať v rámci postgraduálneho štúdia v odbore psychiatria.

CIEĽ

V systéme zdravotnej starostlivosti na Slovensku chýbajú sestry, na čo upozorňuje Slovenská komora sestier a pôrodných asistentiek už viac ako 10 rokov. Cieľom našej štúdie bolo zistiť, analyzovať a zhodnotiť záujem študentov bakalárskeho študijného programu ošetrovateľstvo, pracovať v odbore medicíny drogových závislostí.

SÚBOR A METODIKA

Štúdiu sme realizovali u študentov druhého a tretieho ročníka v bakalárskom študijnom programe ošetrovateľstvo, dennej formy štúdia na Fakulte zdravotníckych odborov Prešovskej univerzity v Prešove, ktorí majú ukončený predmet Psychiatria a psychiatrické ošetrovateľstvo, ktorého obsahom je aj starostlivosť o pacienta závislého od alkoholu a iných psychotropných látok. Štúdie sa zúčastnilo 76 respondentov. Predkladaná štúdia je zameraná na hodnotenie postoja študentov Fakulty zdravotníckych odborov PU v Prešove, preto počet respondentov je limitovaný. Pre dosiahnutie zadefinovaných cieľov sme použili dotazník vlastnej konštrukcie, ktorý pozostával z 18 položiek, z toho 15 bolo zatvorených a 3 otázky boli otvorené. V úvode dotazníka sme oslovili respondenty a oboznámili so zameraním. Pred samotným zberom údajov sme pilotne overovali jeho zrozumiteľnosť na vzorke 15 respondentov. Po pilotnom overovaní sme v dvoch položkách upravili formulácie. Keďže sme sa dotazovali na názor študentov, v položkách sme využili Likertovú škálu. Polytomická otázka sa zvyčajne používa na skúmanie postojov a spokojnosti. Pre spracovanie získaných údajov sme použili metódy opisnej štatistiky a získané údaje uvádzame v absolútnych číslach a percentách.

VÝSLEDKY

Vzhľadom na riziká a dôsledky nadužívania návykových látok, zisťovali sme mieru záujmu respondentov v oblasti prevencie drogových závislostí. Z našich zistení konštatujeme, že oblasť prevencie drogových závislostí nezaujíma 59 % dotazovaných. Súčasné možnosti prevencie považujú za nedostatočné, čo potvrdilo 79 % respondentov a len 1 % respondentov si myslí, že by sa sestry mali zaoberať prevenciou drogových závislostí. S mierou záujmu respondentov o oblasť prevencie drogových závislostí súvisí, či niekedy navštívili internetové stránky s obsahom informácií o drogách. Internetové zdroje boli respondentom predstavené na vyučovacích hodinách psychiatrického ošetrovateľstva, napriek tomu 76 % respondentov nemá záujem o tieto informácie.

V ďalších dotazníkových položkách sme sa dotazovali či respondenti poznajú možnosti liečby drogových závislostí. 20 % respondentov sa vyjadrilo negatívne, teda nepoznajú liečebné možnosti. Ďalšou položkou sme zisťovali všeobecný prehľad respondentov o liečbe drogových závislostí a zisťovali sme či by vedeli vo svojom okolí adekvátne poradiť, kde hľadať odbornú pomoc v prípade s nadužívaním psychoaktívnych látok. 85 %

respondentov by vedeli poradiť, kde hľadať pomoc. Respondenti nepoznajú centrá pre liečbu drogových závislostí čo potvrdzuje 48 % respondentov.

V liečbe drogových závislostí poznáme vedecky podložené a nevedecky podložené liečebné možnosti. Respondenti preferujú vedecky podložené liečebné možnosti čo potvrdzuje 85 % dotazovaných.

V rámci pregraduálneho vzdelávania sa prevencii drogových závislostí venuje nedostatočná pozornosť čo potvrdzuje 77 % respondentov.

Klinické cvičenia na psychiatrickom oddelení, kde študent môže nadobudnúť ďalšie vedomosti, skúsenosti, praktické zručnosti, zistiť či ho tento medicínsky odbor zaujme, nadchne, absolvovalo len 18 % respondentov, ale čo je chvályhodné, 79 % respondentov prejavili záujem absolvovať klinické cvičenia na psychiatrickom oddelení.

Skúsenosť s prácou s duševne chorými na iných oddeleniach počas realizácie klinických cvičení 67 % študentov.

Ďalšími dotazníkovými položkami sme zisťovali záujem respondentov pracovať v odbore psychiatria po ukončení štúdia. Z našich zistení vyplýva, že približne 1/3 respondentov má záujem pracovať v odbore psychiatria (tab.1).

Tab. 1 Práca v oblasti psychiatrie

Chceli by ste pracovať v odbore psychiatria po ukončení štúdia?	n	%
áno	11	15 %
skôr áno	14	18 %
skôr nie	36	47 %
nie	15	20 %
spolu	76	100 %

Na otázku, či chcú respondenti po ukončení štúdia pracovať v odbore adiktológia z našich zistení konštatujeme, že odbor adiktológia nie je natoľko atraktívny, aby vzbudil záujem študentov podieľať sa na liečbe a poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti pacientom závislým na alkohole a iných psychotropných látkach (tab. 2).

Tab. 2 Práca v odbore adiktológia

Chceli by ste pracovať v odbore adiktológia po ukončení štúdia?	n	%
áno	9	12 %
skôr áno	6	8 %
skôr nie	47	62 %
nie	14	18 %
spolu	76	100 %

V dvoch otvorených dotazníkových položkách sme zisťovali, čo odrádza respondentov pracovať v odbore adiktológia. Najčastejšími odpoveďami bol: *strach, agresívne správanie pacientov, nepredvídateľné správanie a konanie pacientov, neskúsenosť, samovražedné sklony pacientov*.

Pri druhej otvorenej dotazníkovej položke, čo respondentov zaujíma v odbore adiktológia, najčastejšími odpoveďami boli: *povaha ochorení, liečebné alternatívy, ľudská myseľ, životné príbehy pacientov*.

DISKUSIA

Cieľom našej štúdie bolo zistiť, analyzovať a zhodnotiť záujem študentov bakalárskeho študijného programu ošetrovateľstvo, pracovať v odbore medicíny drogových závislostí. Z našich zistení konštatujeme, že menej ako jedna tretina dotazovaných prejavila záujem o problematiku odboru adiktológia. Vedomosti respondentov v oblasti prevencie drogových závislostí považujeme za nedostatočné, o čom svedčia odpovede, že prevencia drogových závislostí nie je oblasťou, ktorou by sa mali zaoberať sestry.

V diskusii poukazujeme na štúdie, ktoré preukazujú významnosť pregraduálneho vzdelávania sestier v oblasti medicíny drogových závislostí, a zároveň predstavujú významnú pozíciu sestry a jej kompetencie v oblasti prevencie a liečbe drogových závislostí. Uvedené štúdie nás inšpirujú k podnetným zmenám v osnovách vzdelávania v oblasti psychiatrického a komunitného ošetrovateľstva.

Sestry sú v kľúčových pozíciách pri znižovaní globálnej záťaže spojenej s užívaním alkoholu, ale mnohé sú nedostatočne pripravené na to, aby skrínovali užívanie alkoholu a podľa toho zasiahli. Túto medzeru vo vzdelávaní odporúčame vyplniť riadeným vzdelávaním sestier v primárnej starostlivosti so zameraním na používanie skrínovacích nástrojov na identifikáciu osôb ohrozených nadužívaním alkoholu (Gonzales et al., 2019, Gonzalez et al., 2020).

Najpoužívanějšími sebaopisovateľskými dotazníkovými testovacími nástrojmi pre potreby skríningu sú 4 – položkový dotazník CAGE a 10 – položkový dotazník AUDIT, ktorý je zameraný na výskyt rizikového pitia. Test AUDIT je účinný, ale zriedka používaný v rámci primárnej starostlivosti. Celkové skóre 8 a viac indikuje škodlivé správanie pri pití. Skrínovací nástroj môže používať aj sestra. Zvýšené skóre nemôže viesť k diagnostikovaniu závislosti od alkoholu, indikuje však odporúčanie pacienta na psychiatrické vyšetrenie.

Skrínig pri fyzikálnom vyšetrení je schopný odhaliť zdravotné dôsledky až rozvinutého chronického, ťažkého štádia závislosti, kedy sú pridružené zdravotné komplikácie.

Laboratórny skrínig pozostáva zo základných laboratórnych markerov. Pozitívna dychová skúška je priamym markerom a dokazuje požitie alkoholu. Nepriame markery sú zvýšené hodnoty pečeneových testov, ktoré odrážajú dlhodobú konzumáciu alkoholu. Tieto markery sú prítomné iba v čase aktívnej závislosti a pri abstinencii s odstupom týždňov sú negatívne.

Používanie skrínovacích nástrojov je trendom, ktorý vychádza zo súčasnej situácie v súvislosti s návykovými látkami v civilizovaných krajinách (Turček et al., 2021).

Dospievanie je čas na experimentovanie, ktoré často vedie k impulzívnemu rozhodovaniu a rizikovému správaniu, ktoré môže spôsobiť ujmu. Mnohým lekárom primárnej starostlivosti chýba odborná príprava v oblasti riadenia pozitívnych skríninov užívania návykových látok. Skríninng dospievajúcich pacientov v primárnej starostlivosti môže pomôcť identifikovať, predchádzať a liečiť poruchu užívania návykových látok (Mackavey, Kearney, 2020).

Zneužívanie alkoholu medzi mladými dospelými zostáva problémom verejného zdravia, ktorému sa v primárnej starostlivosti venuje nedostatočná pozornosť. Väčšina poskytovateľov primárnej starostlivosti nerieši tento problém. Conklin (2020) realizovala štúdiu, v rámci ktorej skríninovali závislosti u klientov súkromného univerzitného zdravotného strediska. Skríninngový program, ktorému predchádzalo školenie odborného personálu lekárov a sestier preukázal významnosť pri aktívnom vyhľadávaní ohrozených mladých ľudí závislostným správaním, čo umožňuje aplikáciu včasných intervencií na elimináciu výskytu závislosti v rámci primárnej starostlivosti (Conklin, 2020).

V štúdiu, ktorú realizovali Mirlashari et al. (2020) analyzovali hĺbkové rozhovory s mladými mužmi a ženami, ktorí sa liečili zo závislosti, s ich rodinami a sestrami. Analýzou údajov zistili slabé skúsenosti sestier s prevenciou užívania návykových látok a chýbajúcu jasnú definíciu úlohy sestry v prevencii užívania drog. Štúdia potvrdzuje podobné zistenia ako naše výsledky. Vedomosti o prevencii nadužívania drog sú nedostatočné. Sestry, ktoré pracujú s mladými ľuďmi a ich rodinami majú príležitosť na prevenciu, včasnú odhalenie a včasnú intervenciu v liečebnom prístupe drogovej závislosti (Mirlashari et al., 2020). V našom systéme zdravotnej starostlivosti o duševne zdravie a prevencia duševných ochorení úloha sestry nie je definovaná. Túto oblasť prevencie by mohli prevziať školské sestry. Hovorí sa o ich potrebe a význame, ale zatiaľ v rámci reformných krokov v zdravotníctve v tejto oblasti nie sú žiadne výsledky.

Práca sestry v medicíne drogových závislostí si vyžaduje jasný postoj vo vzťahu k užívaniu a nadužívaniu legálnych a nelegálnych návykových látok. Poznanie postojov odborníkov je základom pre rozvoj zručností pri zvládaní drogovej závislosti. Tieto postoje môžu ovplyvniť klinickú bezpečnosť pacientov a pomer nákladov a prínosov intervencií. Molina et al. (2018) realizovali multicentrickú prospektívnu popisnú štúdiu, cieľom ktorej bolo zistiť postoje a vnímanie sestier pracujúcich na urgentnom príjme a psychiatrickom oddelení voči alkoholikom. Do štúdie sa zapojilo 167 sestier zo šiestich nemocníc. Sestry klasifikovali alkoholikov ako chorých, aj keď mali tendenciu cítiť sa nepríjemne pri ich ošetrovaní. Sestry mali odmietavý postoj ku konzumácii alkoholu (Molina – Mula et al., 2018).

Sestra má svoje výhradné postavenie nielen v primárnej prevencii drogových závislostí, ale aj v sekundárnej či terciárnej. V zahraničí vyvinuli abstinčný a stabilizačný program v rámci komunitnej nemocničnej starostlivosti pod vedením sestry, ktorý zahŕňa interdisciplinárny tím lekárov, poskytovateľov pokročilej praxe, sestier, sociálnych pracovníkov a poradcov pre zneužívanie návykových látok (Fiore-Lopez, Shea-Lewis, 2020).

Autori potvrdzujú, že pozícia sestry v adiktológii má svoje opodstatnené miesto a je významné v rámci pregraduálneho vzdelávania ich na to pripraviť.

Comiskey et al. (2019) realizovali štúdiu, ktorej cieľom bolo zistiť u závislých klientov ošetrovateľské potreby a použiť tieto zistenia spolu s objektívnym meraním zdravia klientov na informovanie o vývoji modelu liečby vedenej sestrou. Štúdie sa zúčastnilo 131 klientov. Zistenia boli prekvapivé. Klienti nečakane označili sestry za základný zdroj psychologické podpory a vyjadrili želanie, aby sa ich úloha v liečbe závislosti rozšírila (Comiskey et al., 2019). Sestry sú početnou skupinou zdravotníckych pracovníkov, ktorí môžu významne ovplyvniť a formovať pozitívny postoj pacientov k liečbe, čo opäť potvrdzuje významnosť pozície sestry v adiktológii.

Odborníci odporúčajú, aby sa poruchy užívania alkoholu riešili v primárnej starostlivosti, ale účinné prístupy nie sú jasné. Bradley et al. (2018) realizovali randomizovanú klinickú štúdiu, v rámci ktorej testovali 12 – mesačný manažment starostlivosti o závislých od alkoholu v porovnaní s obvyklou starostlivosťou. Do štúdie bolo zapojených 304 ambulantných pacientov. Úlohou sestier bolo ponúknuť krátke poradenstvo s využitím motivačných rozhovorov o možnostiach liečby. Závěry poukazujú, že intervencie sestier neznižili nadmerné pitie v intervenčnej skupine v porovnaní s kontrolnou skupinou (Bradley et al. 2018).

V starostlivosti o drogovo závislých pacientov vzniká jasná potreba rozvíjať kompetencie sestier v oblasti závislostí, ktoré by usmerňovali a podporovali prístup ošetrovateľstva. Formálnych nástrojov na hodnotenie a vedenie sestier pri starostlivosti o chorých s poruchami užívania návykových látok je nedostatok (Wason et al., 2021).

Vzhľadom na nízku atraktivitu medicíny drogových závislostí medzi študentmi ošetrovateľstva považujeme za dôležité implementovať uvedené zistenia v pregraduálnom vzdelávaní sestier. Nie každý študent musí prejavíť záujem, ale tým študentom, ktorých uvedená problematika zaujíma by bolo vhodné ponúknuť možnosť ďalšieho vzdelávania v rámci výberového predmetu z ponuky odporúčaného študijného plánu so zameraním na prevenciu a liečbu drogových závislostí. Prínosom by mohla byť exkurzia v Centre pre liečbu drogových závislostí v Košiciach <http://www.cpldz-kosice.sk/> a príležitosť pre realizáciu letnej praxe, prípadne súvislej odbornej praxe.

Podnetná by mohla byť spolupráca s občianskym združením „Integra – združenie pre duševné zdravie“, ktoré v rámci projektu „ŠIALENÝ? NO A! realizuje preventabilné aktivity pre mladých ľudí od 15 do 25 rokov so zameraním na porozumenie voči ľuďom s duševnými problémami. Ďalšou kreatívnou možnosťou obohacujúcou vzdelávanie sestier, by bolo nadviazanie spolupráce s odborom prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti Policajného zboru SR v súvislosti s implementáciou preventabilných programov v oblasti nadužívania návykových látok.

Pre znižovanie stigmy duševne chorých by bola vhodná spolupráca s neziskovou organizáciou „No more stigma“.

ZÁVER

Starostlivosť o duševné zdravie a prevencia duševných ochorení, medzi ktoré patrí aj závislosť od alkoholu a iných psychotropných látok má svoju jasnú pozíciu

v ošetrovateľstve. Súčasná epidemiologická situácia spôsobuje zhoršenie duševného zdravia a zvýšený výskyt duševných ochorení, s čím úzko súvisí nadužívanie návykových látok. Starostlivosť o túto ohrozenú skupinu ľudí je predmetom záujmu sestier v klinickej praxi, nevynímajúc oblasť záujmu v rámci pregraduálneho vzdelávania sestier. Výsledky nášho výskumu poukazujú, že medicíne drogových závislostí je potrebné venovať väčšiu pozornosť v rámci vzdelávania sestier, vzhľadom na prevalenciu v populácii. Ide predovšetkým o oblasť praktickej výučby v nadväznosti na teoretickú prípravu v rámci seminárnych cvičení. Počet vyučovacích hodín je limitovaný, avšak teoretické poznatky si môžu študenti naštudovať z vysokoškolských učebníc, ktoré majú k dispozícii. V rámci seminárnych cvičení sa chceme viac zamerať na interaktívne vzdelávanie a využiť možnosť exkurzií v liečebniach drogových závislostí.

Literatúra

BRADLEY, K. A., BOBB, J. F., LUDMAN, E. J., CHAVEZ, L. J., SAXON, A. J., MERRILL, J. O., WILLIAMS, E. C., HAWKINS, E. J., CALDEIRO, R. M., ACHTMAYER, C. E., GREENBERG, D. M., LAPHAM, G. T., RICHARDS, J. E., LEE, A. K. and KIVLAHAN, D. R. *Alcohol-Related Nurse Care Management in Primary Care: A Randomized Clinical Trial*. *JAMA Intern Med.* 2018, May 1, 178(5):613–621. doi: 10.1001/jamainternmed.2018.0388. PMID: 29582088; PMCID: PMC5885256.

COMISKEY, C., GALLIGAN, K., FLANAGAN, J., DEEGAN, J., FARNANN, J. and HALL, A. Clients' Views on the Importance of a Nurse-Led Approach and Nurse Prescribing in the Development of the Healthy Addiction Treatment Recovery Model. *J Addict Nurs.* 2019, Jul/Sep, vol. 30, no. 3, p. 169–176. doi: 10.1097/JAN.0000000000000290. PMID: 31478964.

CONKLIN, T. M. Addressing alcohol misuse in primary care. *J Am Assoc Nurse Pract.* 2020, Aug, vol. 32, no. 8, p. 583–588. doi: 10.1097/JXX.0000000000000259. PMID: 31385939.

FERTAĽOVÁ, T. *Psychiatrické ošetrovateľstvo*. Lipovce pri Prešove: A-print, 2017. ISBN 978-80-89721-27-6.

FIORE-LOPEZ, N., SHEA-LEWIS, A. Nurse-Led Initiative to Improve Addiction Services: An Interdisciplinary Approach. *Nurs Adm Q.* 2020, Jul/Sep, vol. 44, no. 3, p. 192–197. doi: 10.1097/NAQ.0000000000000421. PMID: 32511177.

GONZALEZ, Y., KOZACHIK, S. L. and FINNELL, D. S. Educating Ambulatory Care Nurses to Address Substance Use. *J Nurs Care Qual.* 2020, Oct/Dec, vol. 35, no. 4, p. 353–358. doi: 10.1097/NCQ.0000000000000466. PMID: 31972781.

GONZALEZ, Y., KOZACHIK, S. L., HANSEN, B. R., SANCHEZ, M. and FINNELL, D. S. Nurse-Led Delivery of Brief Interventions for At-Risk Alcohol Use: An Integrative Review. *J Am Psychiatr Nurses Assoc.* 2020, Jan/Feb, vol. 26, no. 1, p. 27–42. doi: 10.1177/1078390319872536. Epub 2019 Sep 11. PMID: 31509044.

KALINA, K. a kol. *Klinická adiktologie*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4331-8.

KALINA, K a kol. *Základy klinické adiktologie*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. ISBN 978-80-247-1411-0.

MACKAVEY, C. and KEARNEY, K. Substance use disorder: Screening adolescents in primary care. *Nurse Pract.* 2020, May, vol. 45, no. 5, p. 25–32. doi: 10.1097/01.NPR.0000660340.58708.34. PMID: 32251232.

MIOVSKÝ, M. Zdravotnický obor adiktologie: reflexe vzniku, současného vývoje a budoucího směřování kvalifikačního studia. *Adiktologie*. 2007, roč. 7, č. 2, s. 30–45. ISSN 9771213384003.

MIRLASHARI, J., JAHANBANI, J. and BEGJANI, J. Addiction, childhood experiences and nurse's role in prevention: a qualitative study. *East Mediterr Health J.* 2020, Feb 24, vol. 26, no. 2, p. 212–218. doi: 10.26719/2020.26.2.212. PMID: 32141600.

MOLINA-MULA, J., GONZÁLEZ-TRUJILLO, A. and SIMONET-BENNASSAR, M. Emergency and Mental Health Nurses' Perceptions and Attitudes towards Alcoholics. *Int J Environ Res Public Health*. 2018, Aug 13, vol. 15, no. 8, p. 1733. doi: 10.3390/ijerph15081733. PMID: 30104524; PMCID: PMC6121874.

OKRUHLICA, L., BODNÁR, B., SOMORA, M., TURČEK, M., GROHOL, M., KAMENDY, Z. a VIŠŇOVSKÝ, E. *Štandardné postupy: Komplexný manažment pacienta so závislosťou od opioidov*. 2020. [16. 11. 2021] Dostupné na: <https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj-9P-Qq5z0AhUB3KQKHew6BxsQFnoECAQQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.health.gov.sk%2FZdroje%3F%2FSources%2Fdokumenty%2FSDTP%2Fstandardy%2F1-12-2020%2FKM-pacienta-so-zavislostou-od-opioidov.pdf&usg=AOvVaw0-2GT3lOsAqnuTG7VN-ce8>.

SKLENÁŘ, O. 919 – Zdravotní výkony adiktologa. Editorial. *Adiktologie*. 2013, roč.13, č. 1, s. 4–5. ISSN 9771213384003.

ŠŤASTNÁ, L. *Adiktologie jako obor* [online]. 2013. [cit. 26. 10. 2020]. Dostupné na: <http://www.adiktologie.cz/cz/articles/detail/632/4369/Adiktologiejako-obor>.

TURČEK, M., KAMENDY, Z., GROHOL, M., VIŠŇOVSKÝ, E., BODNÁR, B., SOMORA, M. a OKRUHLICA, Ľ. *Štandardné postupy: Komplexný manažment pacienta so závislosťou od alkoholu*. 2021. [16. 11. 2021]. Dostupné na: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj-9P-Qq5z0AhUB3KQKHew6BxsQFnoECAGQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.health.gov.sk%2FZdroje%3F%2FSources%2Fdokumenty%2FSDTP%2Fstandardy%2F15-5-2021%2F15_1_KM-pacienta-so-zavislostou-od-alkoholu-Medicina-drogovych-zavislosti.pdf&usg=AOvVaw2gjx44T_0mogxHCuGqw7Qw.

Vyhláška MZ SR č.95/2018 Z.z. ktorou sa určuje rozsah ošetrovateľskej praxe poskytovanej sestrou samostatne, samostatne na základe indikácie lekára a v spolupráci s lekárom a rozsah praxe pôrodnej asistencie poskytovanej pôrodnou asistentkou samostatne, samostatne na základe indikácie lekára a v spolupráci s lekárom.

WASON, K., POTTER, A., ALVES, J., LOUKAS, V. L., LASTIMOSO, C., SODDER, S., CAPUTO, A. and LABELLE, C. T. Addiction Nursing Competencies: A Comprehensive Toolkit for the Addictions Nurse. *J Nurs Adm.* 2021 Sep 1;51(9):424-429. doi: 10.1097/NNA.0000000000001041. PMID: 34411061.

Kontakt

PhDr. Terézia Fertaľová, PhD.
Fakulta zdravotníckych odborov Prešovskej univerzity v Prešove
Katedra ošetrovateľstva
Partizánska 1
080 01 Prešov
terezia.fertalova@unipo.sk